

Román múltépítés Bihar megye történetével álcázva

Kritika

A román centenárium terméke a 2018-ban a Körösvidéki Múzeum Kiadója által megjelentetett *Istoria Bihorului* (Bihar története) című kollektív munka. A vaskos, függelékkel együtt 1117 oldalas, nagy méretű könyv elején az áll, hogy a fejezetekben leírtak teljes mértékben a szerzők álláspontját tükrözik, de ez a kitétel nem változtat azon a tényen, hogy a könyvet a nagyváradi polgármesteri hivatal költségén nyomtatták ki, és azon a tényen sem, hogy ez volt az önkormányzat egyik ajándéktárgya, vagyis a polgármesteri hivatal bizonyos mértékben és értelemben garanciát vállal az abban foglaltakért. Már csak ezért is érdemes belenézni a kiadványba.

Formai elemek

A Bihar története kivitelezésében, azaz nagy formátumával és fényes papírra nyomtatott betűrengetegével az egykori Ceaușescu-*Omagiukat – Hódolatokat* idézi. A hasonlóságok nem állnak meg itt: a kötetet olvasva mintha a nyolcvanas évekbe repültem volna vissza, ugyanaz a manipulatív történelemszemlélet, gyakran ugyanaz a hangvétel köszön vissza azzal a különbséggel, hogy itt a diktátor helyett a román nép a hódolat tárgya. És ez nem is kósza érzés, hiszen a hivatkozások, a forrásmunkák sok esetben a múlt század hatvanas, hetvenes és nyolcvanas éveiből, vagyis a múltamiséítő történelemszemlélet tombolásának korszakából valók. A bibliográfiát áttanulmányozva az embernek az a furcsa érzése támad, mintha a nyolcvanas évek óta alig született volna releváns tudományos munka a románság történetéről.

Pusztán csak átlapozva a könyvet feltűnik, milyen gyér a képanyag; a különböző műalkotások reprodukcióit tartalmazó függelék leszámítva alig vannak illusztrációk

benne. A megyéhez köthető történelmi jelentőségű személyiségeket ábrázoló képekből összesen van öt, mindegyik román személyiség. Az első portré az Aurel Lazăré, az 553. oldalon. A következő oldalakon Roman Ciorogariu, Ignatie Darabant, Samuil Vulcan és Demetriu Radu püspökök portréja, valamivel odébb Iosif Vulcan arcképe látható.

A másik, egyszerre formai és tartalmi probléma magának Bihar megyének a koncepciója. A mostani Bihar megye ugyanis csak az 1968-as közigazgatási átszervezés nyomán nyerte el jelenlegi kiterjedését, ezért nehéz egy térség több ezer éves történelmét felfűzni egy olyan közigazgatási egységre, melynek jelenlegi körvonalai alig fél évszázadosak. De elég Ioan-Aurel Popnak, a Román Akadémia elnökének „a Dnyesztertől a Tiszáig” gondolatára kifutó előszavát elolvasni, valamint végigpásztázni a könyvet író munkaközösség névsorát és a már említett képanyagot, hogy nyilvánvalóvá váljon: valójában nem egy megye, hanem a románoknak és Romániának egy földrajzi, közigazgatási egység neve mögé bújtatott történetét tartjuk a kezünkben. Ez lenne a kisebbik baj, ha ezt a történelmet nem olyan elképesztő egyoldalúsággal és történelemhami-

sító elfogultsággal mutatnák be, amint azt az *Istoria Bihorului* teszi.

Két alappillér

Hogy megértsük, mi is valójában ez a könyv, tudnunk kell, hogy a román közgondolkodásban a történetírás nem elsősorban tudomány, hanem a román nemzettudat erősítésének az eszköze. A románság kollektív nemzettudatának két alappillére van: ezek egyike az a gondolat, hogy a román nép jó, ehhez a közösséghez csak pozitív dolgok, cselekmények, eszmények társíthatók, de a történelem folyamán sokszor kényszerült az áldozat szerepébe, ezért a románság minden sikertelenségéért, történelmi kudarcáért meghatározó mértékben mindig mások a hibásak, legfőképpen – és ez a második alappillér – a magyarok. Nem a „mi volt a múltban?”, hanem a „mit kell hinnünk a múltról?” típusú könyv ez, amelyben releváns információkat hallgatnak el vagy értelmeznek félre a fent említett két alapvető szempont alapján. Az *Istoria Bihorului* a címe ellenére nem történelemkönyv, hanem egy bizonyosfajta mentalitás közvetítésére szolgáló propagandakiadvány, mítoszgyűjtemény.

Hamisítási stratégiák

Ebben a könyvben a csúsztatás és a történelemhamisítás két alaplételemmel találkozhatunk a leggyakrabban: mindenféle mellékes, járulékos, a tárgyalt téma szempontjából elhanyagolható információk bőséges felsorolásával hallgatnak el lényeges, de a románságra rossz fényt vető történelmi eseményeket, illetve egész egyszerűen kihagyják egyes történelmi periódusokat, amelyekhez nem lehet hozzárendelni valamilyen formában a románságot, mint ha azokban az időszakokban nem is történt volna semmi Bihar megyében. A számtalan abszolút irreleváns adat halmozása, valamint a történelmi korszakok közötti bakugrások miatt elmarad a valós történelmi összefüggések bemutatása, ezért hiába több mint ezer oldalas a mű, mégis zavaros az a kép, ami belőle Bihar megye történetéről kirajzolódik.

Múltgyártás cserepekkel

A történelemfabrikálás tekintetében a dákoromán kontinuitás elmélete az első és talán az összes többi román mítosz origója, illetve állatorvosi lova. Azt gondoltam, mivel régen voltam középiskolás, elkoptak az emlékeim a dákoromán kontinuitás bennem élő elképesztően silány szellemi konstrukciójáról, és lehet, nem is olyan gyenge az, csak én nem figyeltem eléggé diákkoromban. Az is megfordult a fejelemben, hogy a Krisztus utáni első évezred kutatása és feltárása olyan ütemben fejlődött az elmúlt években, hogy sikerült perdöntő bizonyítékokat találni a románok által vágyként megfogalmazott elmélet igazolására, és most végre a kezemben tartom azt a művet, amelyben felsorakoztatják ezeket a jelentős kutatási eredményeket. Ezzel szemben elolvasva a „Bihar történetének” erre vonatkozó, amúgy bő lére eresztett, több mint száz oldalt kitevő részét, rájöttem, a dákoromán kontinuitás elmélete egyáltalán nem lett meggyőzőbb, sőt azon kezdtem gondolkodni, van-e épeszű ember, legyen az bármilyen nemzeti-ségű, aki az *itt leírtak alapján* elhiszi ezt a teóriát?!

Ennek az elméleti konstrukciónak a tárgyi alapját túlnyomórészt a cserepelemzések teszik ki. A cserepekhez kapcsolódó, többtucatnyi oldalon keresztül sorolt számtalan mellékes részletet, apróságot olvasgatva a gyanútlan olvasóknak már nem jut eszükbe feltenni a kérdést: Hogyan lehet az, hogy egy nép több mint ezer

éven át nem tűnik fel egyetlen írásos forrásban sem, noha állítólag már több mint egy évezred óta el sem mozdult onnan, ahol volt, sőt még államalakulatokat is szervezett, miközben az adott térségben az évszázadok során felbukkanó népekről, törzsekről a körülményekhez és a lehetőségekhez képest aránylag pontos információink vannak?

A cserépdarabok másik nagyon jó tulajdonsága az, hogy szabadabban interpretálhatók, mint az írásos és másfajta történelmi források, legalábbis egy laikussal könnyebben el lehet hitetni azt, hogy minden előásott tárgy és töredék, ami nem hordozza magán valamelyik nép kultúrájának a jegyeit, az nem lehet más, mint román vagy dákoromán lelet. Akarva-akaratlan ki is mondja ezt Sever Dumitrașcu, aki a következő bizarr elmemutatványra ragadtatja magát, amit csak nagy szellemi erőfeszítések árán tudtam úgy-ahogy magyar nyelvre átültetni: „A nem-gepida, szláv-előtti és nem-szláv dákoromán anyagi kultúra felfedezése a Krisztus utáni VI. században, valamint a nem-szláv, nem-avar (általában nem-türk), magyar-előtti, nem-magyar (és nem-besenyő, nem-kun stb.) román anyagi kultúra felfedezése támpontok a Krisztus utáni első évezredbeli Körös-vidéki régészeti reálítások megértéséhez.” (182. o.)

Ménmarót

A Magyar Királyság megalapítása után a térségünkre vonatkozó újabb írásos források jelennek meg, és ettől a korszaktól kezdve a román történészek is kidughatják az orrukat a cserépmaradványokból, de esetünkben ebben sincs köszönet, hiszen a szerzők az írásos forrásokból is csak azt csemegezik ki, amibe valami kedvükre valót belemagyarázhatnak. A kötet szerkesztői kétségbeesetten kapaszkodnak Anonymusba, hiszen a kiadványban legalább háromszor szerepel az ismeretlen királyi jegyző által megörökített Ménmarót és a magyar vezér esete. Ménmarót természetesen hős románnak van beállítva, aki ellenállt a magyar elnyomásnak. Csakhogy valami nem válik igazzá attól, hogy minduntalan ismételtetik, így Ménmarót sem lesz reális történelmi figura, román etnikumú hős meg főleg nem pusztán attól, hogy többször olvashatunk róla az *Istoria Bihorului-ban*.

A Șerban Turcuș nevű szerző a maga során hosszasan taglalja azt, hogy a Magyar Királyság már talált itt bizánci egyházi rendszert, mikor a maga római katolikus egyházát ki akarta építeni, amiből pedig szerinte semmi más nem következhet, csak az, hogy a románok hamarabb itt voltak, mint a magyarok. Turcuș azt is el akarja hitetni az olvasókkal, hogy nem Szent László alapította a váradi püspökséget, továbbá abból igyekszik messzemenő következtetéseket levonni, hogy a kezdeti időkben a magyarországi egyház vezető rétege nem magyar etnikumú volt, ez ugyanis szerinte azt bizonyítja, hogy Magyarország a pápai államnak alárendelt ország volt.

Aztán következik egy hosszas névmisztikai fejtegetés a Váradi regestrum kapcsán. Míg Turcuș minden egyes latin név említésekor ujjongott, mert azok biztosan nem magyarok, addig a Váradi regestrum elemzésekor már az a baj, ha latin nevek bukannak elő, mert azok római katolikusok, tehát lehet, hogy mégiscsak magyarok, de biztos, hogy nem románok, ezért a szerzők (Ramona Bogdan és Sorin Șipoș) keresik a görögkeleti egyházhoz köthető neveket, mert azok ugyebár automatikusan csak románok lehetnek.

Itt tartom szükségesnek megjegyezni, hogy ebben a szöveggörnyezetben a Doru Marta által a Bihar megyei várakról írt tanulmány és Mihai Gheorghiu-nak a megye 16–17. századi történelmét taglaló tanulmánya a legkiegyensúlyozottabb, ők mintha

valóban a történelmi valóságra és annak feltárására törekednének a maguk perspektívájából.

Bakugrások

A továbbiakban folytatódik a sajátságos és erősen szelektív történetmesélés. A 18. század legfontosabb eseménye ebben a térségben a könyvet összeállítók szerint a Horea, Cloșca és Crișan-féle parasztfelkelés, amelyet a román nép szabadságharcaként láttatnak. Ennek a résznek a szerzője, Radu Romînașu leírja ugyan, hogy a felkelők elfoglalták Topánfalvát, Abrudbányát, Verespatakot és Zalatnát (524. o.), de a parasztok által elkövetett, mintegy négyezer áldozatot követelő vérengzéseket szemérmesen elhallgatja. Ezzel szemben szőrszálhasogató részletességgel számol be arról, hogy a felkelőket leverni igyekvő császári hadsereg például mennyi zabot és hány darab kenyeret kapott, illetve hány puskát és kardot foglalt le egyes településeken (525. o.).

A parasztfelkelés, valamint a *Supplex Libellus Valachorum* (1791–1792) ügyének ismertetése után több mint ötvenéves szünet következik, és máris az 1848-as forradalom idején találjuk magunkat. Csakhogy az 1848-at megelőző reformkorszak ismertetése nélkül vajmi kevés esély van megérteni, miért robbant ki a forradalom.

Magáról az 1848–49-es eseménysorozatról, a forradalom mozgatórugóiról érdemben egy szó sem esik ebben a részben, pedig mindennek Nagyvárad és Bihar megye történetében is meghatározó jelentősége volt. Ehelyett egy román fűzfapoéta versét meg a váradai román fiatalok kiáltványát elemzi behatóan Radu Romînașu, és részletesen beszámol arról is, milyen atrocitásokat követtek el a magyarok a románok ellen Margittán és más helyeken a választások során. De a román forradalmi hevületben Avram Iancu és Axente Sever csapatai által elkövetett bestiális vérengzésekről még csak lábjegyzetben sem tesz említést. Azt is csak mellékesen jegyzi meg, hogy az 1848-as magyar forradalom eltörölte a jobbágyrendszert, a következő bekezdésben pedig már arról ír, hogy Alexandru Ioan Cuzát megválasztották Havasalföld és Moldva közös uralkodójának (541. o.).

Huszedik század

A több mint ezer oldalas kötet aránytalanságait az is jelzi, hogy annak legalább a fele a huszedik századról szól, de úgy, hogy az első világháború korszakának bemutatása kimerül a Nagyváradai Nyilatkozat és a Gyulafehérvári Nyilatkozat megszületésének részletekbe menő taglalásában. Radu Romînașu kijelenti, hogy általános választójog alapján választották meg a gyulafehérvári delegáltakat (571. o.), ami egyszerűen nem igaz, hiszen mindenki tudja, hogy csak románok vettek részt a küldöttek kiválasztásában, tehát nem általános választás, hanem etnikai alapú delegálás történt.

Majd azt taglalja, hogyan foglalták el a románok Erdélyt a világháború után, persze részletesen beszámolva arról, hogy milyen atrocitások érték a románokat a magyarok részéről, Kratochwill Károlyt és a nagyváradai 4. honvéd gyalogezredet is ilyen vérszomjas kompániának mutatva be (646. o.). Talán már mondani sem kell, hogy a románok által elkövetett köröstárkányi vérengzés valahogy kimaradt a felsorolásából.

Az elhallgatások vonatkozásában egy kivételt találtam a könyvben: az 1927. december 4–7. között Nagyváradon lezajlott Országos Román Diákkongresszus alkalmával történt zsidóellenes pogromról tesz említést Gabriel Moisa, de ő is csak azért, hogy tisztára mossa a Váradon pusztító román egyetemistákat, akiknek a helyi a zsidóság ellen irányuló agresszióját

természetesen nem pogromnak, hanem „kellemetlen pillanatoknak” nevezi, és az egész üggyel kapcsolatban csak annyit mond, hogy „Az eseményeket nem a hatóságok tervezték és irányították, egész egyszerűen csak incidensek voltak a fiatal egyetemisták által megtapasztalt egyes kihívó gesztusok által generált reakciók kontextusában” (697. o.). Ebből a majdhogynem teljesen érthetetlen mondatszerűségből annyit lehet kihámozni, hogy a hatóságok nem voltak benne a dologban, de valami egyetemistákat valakik felidegesítettek, emiatt ők aztán valamiket cselekedtek.

Ezért a történelem iránt érdeklődőknek más forrásokból kell megtudniuk azt, hogy a Nagyváradon megtartott országos román diákkongresszus több mint négyezer feltűzött hallgatója azzal okozott „kellemetlen pillanatokot”, hogy az egész belvárost szétverték, közel négyszáz üzletben és lakóépületben keletkezett kár, a tönkrezúzott üzletek áruit elhordták, a zsinagógákat feldúlták, több embert megvertek, a Park szálló igazgatóját, Vaiszlovich Emilt életveszélyesen megsebesítették.

Holokauszt

Egy nemzet méltóságának egyik leglényegesebb és talán a legkönnyebben megragadható eleme az őszinte szembenézés a múlttal, valamint a tragikus események feltárásának és felvállalásának a szándéka. Az *Istoria Bihorului* ebben a vonatkozásban a legkicsinyesebb, a legőszintétlenebb, az aljasságig menően szemforgató ellenpéldáját szolgáltatja az így felfogott nemzeti méltóságnak.

Ha az eddig leírtak nem szolgáltattak kellő bizonyítékot ennek a megállapításnak az alátámasztására, akkor figyeljük meg azt a módot, ahogyan ez a könyv a romániai holokausztot tárgyalja: oldalakon keresztül ismertetik Mihai Marinának, a nagyváradai román konzulátus konzuljának zsidómentő akcióit (801–806. o.), anélkül azonban, hogy akár egyetlen félmondat erejéig is utalnának arra, hogy Marina mégiscsak egy náci csatlós államnak a diplomatája volt, mely állam a zsidóság ellen olyan súlyos bűnöket követett el, amelyeket nem lehet egyetlen ember jó cselekedeteivel sem letagadni, sem eltörölni.

Félreértés ne essék: nem kicsinyíteni akarom Marina és mások életmentő tevékenységét, hanem a kötet szerkesztőinek az eljárását kárhoztatom, mert az olyan, mintha a magyar történetírás a Horthy-korszak zsidókkal szembeni politikájának taglalásakor *csak és kizárólag* Reviczky Imrének, az Észak-erdélyi X. közérdekű munkaszolgálatos zászlóalj parancsnokának a tevékenységét ismertetné. Akit éppenséggel meg is említhettek volna a Bihar történetében, hiszen ő a nagyváradai gettóba is küldött a deportálandó zsidók életét megmentő katonai munkaszolgálati behívókat.

A valódi cselekvő helyett azonban a kötet külön fejezetben foglalkozik a Rongyos Gárdával, amely Gabriel Moisa szerint a második világháborúban terrorista akciókat *készült* elkövetni Bihar megyében. Persze a Maniu-gárdáknak nemcsak előkészületben lévő, elképzelt, de valós garázdálkodásaira sem történik semmiféle utalás a könyvben.

Csúsztatások

Bihar megye huszadik századi történelmére vonatkozóan is annyi a csúsztatás, az egymásnak és a történelmi tényeknek ellentmondó állítás, hogy mindet még egy ilyen hosszú ismertetés keretében sem lehet felsorolni, ezért csak jelzésszerűen említek néhányat. A könyvben szerepel az az állítás, miszerint a két világháború között azért nőtt az erdélyi városok román lakosságának

a száma, mert a magyar időkben akadályozták a románokat, hogy városba költözzenek (724. o.), de hogy konkrétan miként is történt ez az akadályoztatás, arról már nem szól a fáma. A magyar idők terrorjával ellentétben a két világháború közti Bihar megyében a magyar sajtó akadálytalanul fejlődhetett, olvashatjuk a könyvben (763. o.), de az 1927-ig Nagyváradon érvényben lévő cenzúrát, úgy látszik, nem tekintik akadályozó tényezőnek. Gabriel Moisa azt írja a 756. oldalon, hogy a második világháború után azért nem volt több évig román színtársulat, mert nem volt rá finanszírozás, bezzeg a magyar színház kapott anyagi támogatást. Azt mégsem írhatta le egy centenáriumi kiadványban, hogy az 1950-es évek közepéig azért nem működött állandó román színház Nagyváradon, mert nem volt hozzá elegendő román közönség.

Etnikumok

A könyv mániákus rögeszméje az etnikai kérdés. Már a cserépvizsgálatok meg a középkori történelem kapcsán is folyamatosan ezt az anakronisztikus szempontot erőltetik, és a kiadvány végén külön fejezetet szentelnek Bihar megye etnikai és vallási helyzetének ismertetésére a különböző népszámlálások eredményei alapján. A fejezet szépséghibája az, hogy a magyarországi népszámlálások eredményeit is a jelenlegi Bihar megyére vonatkoztatva tárgyalja, nem törődve azzal, hogy Bihar vármegye a magyar időkben nagyobb volt a megye jelenlegi kiterjedésénél, és azzal sem, hogy az 1918 utáni közigazgatási határok irrelevánsak az 1918 előtti időkre vonatkoztatva, így pedig nehéz pontos összehasonlító elemzést végezni. De nem is a pontos, szabatos információk ismertetése a cél, hanem annak bemutatása, hogyan románosodik el szép lassan ez a régió; ez ennek a centenáriumi kiadványnak nem is titkolt, csupán történelmi mítoszokkal színesített fő üzenete.

Konklúzió

Henry Kissinger azt írja *Világrend* című könyvében, hogy „Akinek okostelefonja van, nagyobb információfeldolgozó és -elemző kapacitást tart a kezében, mint amekkorával

egy generációval ezelőtt sok titkoszolgálat rendelkezett”. Már csak ezért is érthetetlen, hogy a mai globalizált világban egyes kiadók, szerkesztők, önkormányzatok miért kompromittálják magukat és magát a történelemtudományt egy ilyen infantilis kiadvánnyal, hiszen ma már néhány gombnyomással el lehet jutni azokhoz az információkhoz, amelyeket e könyv népes alkotó kollektívája olyan komoly munkát kifejtve igyekszik elhallgatni. Annyi szerencsénk van, hogy az *Istoria Bihorului* amilyen hosszú, legalább olyan unalmas, így hát aligha fogja bárki is elolvasni. Én is csak azért rágtam végig magam rajta, hogy ellenőrizzem, beigazolódna-e balsejtelveim.

Szomorú, egyben vészjósló is az, ha olyan jelentős intézmények, mint a nagyváradi önkormányzat, a Nagyvárad Egyetem, a Körösvidéki Múzeum és elnöke révén maga a Román Tudományos Akadémia ebben a sovíniszta, a nemzeti büszkeséget a nevetséges önmagasztalással összetévesztő, a múlt sötét epizódjainak feltárását elmulasztó vagy tudatosan elhallgató, illetve fölösleges információmorzsákkal helyettesítő, a magyarokat ellenséggé beállító történelemszemlélet mentén mutatja be a románok történetét. A nemzeti méltóság és a történelemtudomány is egészen más, mint amit ez a megye történetének álcájába bújtatott etnicista múltépítés üzeni próbál.

PAP ISTVÁN